

ԱՐՏԱՇԵՍ ԲԱՍԵՆՑՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ,
ձգաբանական փորձաքննությունների բաժնի պետ

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱՂԱՆԻԿՅԱՆ

Դատական փորձագետ

ՎԱՍՊՈՒՐ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Դատական փորձագետ

ԱՇՈՏ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Դատական փորձագետ

**ՀՐԱՁԵՆԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ԴԵՊՔԻ ՎԱՅՐԻ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԴՐԱ
ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԵՎ ԶՆՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Մաս 1-ին

Դեպքի տեղ ասելով՝ ամենից առաջ պետք է հասկանալ այն տեղը կամ տեղանքի հատվածը, որտեղ անմիջականորեն տեղի է ունեցել դեպքը: Երբեմն դեպքի բնույթը ինչպես դեպքի տեղի պահպանման, այնպես էլ տեղագնություն ժամանակ, իսկ հաճախ նաև ավարտից հետո, դեռևս պարզ չէ: Դա բացատրվում է նրանով, որ հանցավոր գործողությունների տեղի պարագան, ինչպես նաև այնտեղ եղած հետքերը և այլ նյութական հատկանիշները երբեմն չեն տարբերվում քրեորեն ոչ պատժելի գործողություններից առաջացած փոփոխություններից: Այդպիսիք են, օրինակ, սպանության և ինքնասպանության, սպանության և դժբախտ պատահարի հատկանիշները:

Սպանությունների վերաբերյալ գործերի քննության հաջողությունը կախված է դեպքի վայրի ճիշտ պահպանումից և քննչական գործողությունների հմուտ, ձեռնհաս անցկացնելուց և առաջին հերթին դեպքի վայրի մանրակրկիտ տեղագնությունից: Դեպքի վայրի պահպանության նպատակն է արգելել կողմնակի անձանց մուտքը դեպքի վայր և ապահովել դեպքի վայրի պարագայի՝ հետքերի և առարկաների անձեռնմխելիությունը:

Եթե սառը զենքով կատարված սպանությունների գործերով սպանություն կատարած հանցագործը կարող է իր հետ տանել հանցագործության գործիքը, թաքցնել այն՝ նպատակ ունենալով կոծկելու հանցագործության հետքերը, ապա հրազենով հանցագործություն կատարած հանցագործը, անկախ իր կամքից, դեպքի վայրում թողնում է ոչ միայն հրազենի գործածության հետքերը, այլև

այնպիսի իրեղեն ապացույցներ, ինչպիսիք են՝ զնդակներ, պարկուճներ, կոտորակներ, միջնորմեր և այլն:

Դեպքի վայրի ճիշտ պահպանման արդյունքում և դրա հետագա զննությամբ այդ իրեղեն ապացույցները կարող են պահպանվել, հայտնաբերվել, ֆիքսվել և առգրավվել և օգտագործվել հանցագործների բացահայտման նպատակով: Քրեական գործերում, այդ առարկաները մեծամասամբ ունեն մեծ ապացուցողական նշանակություն, իսկ ժամանակ առ ժամանակ հանդիսանում են հանցագործներին բացահայտելու որոշիչ:

Պահպանելով դեպքի վայրը՝ անհրաժեշտ է հիշել, որ հանցագործությունը պարտակող անձինք մի շարք դեպքերում փոխում են հանցագործության վայրի պարագաների վիճակը՝ նպատակ ունենալով դժվարացնել կատարված իրական պատկերի վերականգնումը: Քննչական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դեպքի վայրի պահպանման և զննության ժամանակ առավել բարդություն են ներկայացնում այն դեպքերը, երբ որպես հանցագործության գործիք կիրառվել է հրազեն: Հրազենի կիրառման հետ կապված գործերով դեպքի վայրի պահպանման և դրա հետագա տեղագնության ժամանակ պահանջվում է ոչ միայն քրեագիտական մշակում անցած դեպքի վայրի զննության ընդհանուր դրույթների կիրառում, նաև այլ գիտությունների բնագավառների հատուկ գիտելիքների կիրառում: Շատ դեպքերում, ինչպես ցույց է տալիս պրակտիկան, դեպքի վայրի զննության ժամանակ հայտնաբերված իրեղեն ապացույցները և առանձին հետքերը անհրաժեշտ են

www.lawinstitute.am

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

քննիչին, հետաքննիչին՝ փորձագետի առջև ճիշտ հարցադրումներ անելու համար: Բացի դրանից, հիմնվելով դեպքի վայրի զննության արդյունքների վրա և չսպասելով փորձագետի եզրակացությանը, նա կարող է օպերատիվ կարգով լուծել մի շարք հարցեր, որոնք նշանակություն ունեն կատարվածը պարզելու համար. օրինակ՝ ինչ տեսակի, իսկ որոշ դեպքերում նաև ինչ տիպի զենքից է կատարվել կրակոցը, որտեղից է կատարվել կրակոցը և մի շարք այլ հարցեր, որոնց լուծումը կօգնի քննիչին բացահայտել և մերկացնել հանցագործին: Բազմաթիվ քրեագետներ, որոնք աշխատել են քննչական զննության գիտական տակտիկայի հարցերի վրա, բացառել են տարբեր օբյեկտների զննության համար միասնական գիտական տակտիկայի ստեղծումը և նշել են, որ այդ օբյեկտների էությունը պահանջում է մոտեցման յուրահատուկ գործընթացներ՝ հաշվի առնելով դրանց բոլորի առանձնահատկությունները:

Համաձայն ՀՀ Քրեական դատավարական օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի՝ հետաքննության մարմիններն են՝...2) գորամասերի, գորամիավորումների հրամանատարները և զինվորական հիմնարկների պետերը՝ զինվորական հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով, որոնք կատարվել են գորամասի տարածքում կամ վերաբերում են ժանկետային ծառայության զինծառայողներին:...»

Ելնելով վերը շարադրվածից՝ հետաքննություն իրականացնող մարմինների՝ քննիչների համար առաջարկվող ձեռնարկը իր առջև խնդիր է դնում շատ հակիրճ ցույց տալ՝

1. Ինչպիսի հետքեր և իրեղեն ապացույցներ կարող են հայտնաբերվել հրազենի կիրառմամբ սպանությունների և մարմնական վնասվածքներ հասցնելու գործերով:

2. Ինչպիսի հարցեր կարող են առաջադրվել դեպքի վայրի զննության ժամանակ հայտնաբերված հետքերի և իրեղեն ապացույցների հիման վրա:

Տվյալ կատեգորիայի գործերով դեպքի վայրի զննությանը զուգահեռ պետք է կատարվի դիակի արտաքին զննություն, որը հանդիսանում է դեպքի վայրի զննության ամբողջության մի մասը: Քանի որ դիակի արտաքին զննությունը ունի որոշակի առանձնահատկություններ և կատարվում է դատաբժշկական փորձագետի /կամ բժշկի/ կողմից, ուստի այդ հարցը դիտվում է հատուկ մեթոդական ձեռնարկում:

Դեպքի վայրի զննության նշանակությունը և խնդիրները

Հրազենի կիրառման հետ կապված գործերով

դեպքի վայրի տեղագնությունը, ինչպես արդեն նշվել է, հանդիսանում է քննչական գործողություն, որն արտահայտվում է դեպքի վայրի պարագայի և դեպքի նյութական հետքերի անմիջական ուսումնասիրման մեջ՝ գործի համար նշանակություն ունեցող փաստական տվյալներ հայտնաբերելու և ամրապնդելու նպատակով:

Դեպքի տեղի զննության խնդիրները այն դեպքերում, երբ որպես հանցագործության գործիք կիրառվել է հրազեն, ինչպես նաև ցանկացած զննության դեպքում հանդիսանում են.

- պահպանել դեպքի վայրը,
- ուսումնասիրել և ֆիքսել դեպքի պարագան,
- հայտնաբերել, ֆիքսել և առգրավել հանցագործության հետքերը և այլ իրեղեն ապացույցները,
- բացահայտել և ֆիքսել գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները,
- վարկածներ մշակելու և ստուգելու համար ստանալ ինֆորմացիա գործի հանգամանքների վերաբերյալ,
- պարզել հանցագործի անձը և հանցագործության շարժառիթները,
- անհետաձգելի օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ ձեռնարկելու նպատակով տվյալներ ստանալ,
- ի հայտ բերել ապացույցներ ստանալու այլ աղբյուրներ,
- ուսումնասիրել հանցագործի, տուժողի անձը,
- պարզել՝ հանցագործության ինչպիսի հետքեր կարող են մնացած լինել մեղավոր անձի մարմնի կամ հագուստի, նրա կողմից օգտագործված գործիքների և փոխադրամիջոցների վրա,
- բացահայտել այն պատճառներն ու պայմանները, որոնք նպաստել են հանցագործության կատարմանը:

Տեղագնության ընթացքում պարզաբանման ենթակա հարցերի շրջանակը յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում յուրատեսակ է, սակայն կարելի է նշել մի շարք հարցեր, որոնք բնորոշ են ցանկացած տեղագնության համար.

• Տեղի ունեցած դեպքը հանցանշաններ պարունակու՞մ է, թե՞ ոչ: Նախանշելով հնարավոր վարկածները՝ քննիչը մանրակրկիտ կերպով հավաքում է փաստեր, վերլուծում դրանց փոխադարձ կապը և բազմակողմանի գնահատման հիման վրա հետևություն է անում հացագործության առկայության կամ բացակայության մասին:

• Դեպքը տեղի է ունեցել այն վայրու՞մ, որտեղ կատարվում է զննությունը, թե՞ կատարվել է մեկ այլ վայրում:

• Ի՞նչ ճանապարհով, ի՞նչ եղանակով և ինչ-

պիսի միջոցների գործադրմամբ են հանցագործները մուտք գործել դեպքի վայրը և հեռացել այնտեղից:

• Զանի՞ հոգի են եղել հանցագործները և ի՞նչ հատկանիշներով են բնութագրվում:

• Ինչպիսի՞ նպատակներ են հետապնդել հանցագործները, որոնք են նրանց գործողությունների շարժառիթները:

• Որքա՞ն ժամանակ են հանցագործները գտնվել դեպքի վայրում:

• Ե՞րբ է տեղի ունեցել դեպքը:

Ինչպիսի՞ հետքեր և առարկաներ է թողել հանցագործը:

• Դեպքի վայրից ինչպիսի՞ հետքեր կարող են մնացած լինել հանցագործի մարմնի, հագուստի, կոշիկների, օգտագործված գործիքների, հափշտակված արժեքների և այլ առարկաների վրա:

• Ովքե՞ր և որտեղի՞ց կարող էին տեսնել կամ լսել դեպքի վայրում կատարվող իրադարձությունը:

• Ինչպիսի՞ հանգամանքներ են նպաստել հանցագործության կատարմանը:

Դեպքի վայրի զննությունը որոշակի կարգի գործերով, որպես կանոն, առաջին քննչական գործողությունն է: Դա բացատրվում է նրանով, որ հենց տեղազննության արդյունքներն են, որ նյութ են տալիս՝ քննության ուղղությունը որոշելու, հետագա քննչական և օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ կատարելու համար:

Դեպքի վայրի պահպանումը և տեղազննությունը անհետաձգելի գործողություններ են, քանի որ պահպանման և կատարման հասպտումը կարող է հանգեցնել դեպքի տեղի անվերականգնելի փոփոխությունների:

Իրեղեն ապացույցները պետք է

- որոշվեն,
- հայտնաբերվեն,
- արձանագրվեն,
- ֆիքսվեն, լուսանկարահանվեն,
- հավաքվեն,
- փաթեթավորվեն,
- առգրավվեն,
- պահպանվեն

այնպիսի ձևով, որպեսզի երաշխավորվի դրանց թույլատրելիությունը՝ դատարանում որպես իրեղեն ապացույց դիտվելու համար:

Հրագենի կիրառման հետ կապված գործերով դեպքի վայրի տեղազննության ընթացքում հետաքննիչը, քննիչը պետք է պարզեն ոչ միայն այն հարցերը, որոնք ի հայտ են գալիս ցանկացած դեպքի վայրի զննության ժամանակ, այլ պետք է ձգտեն հավաքել այնպիսի նյութեր, որոնք վկայեն՝

• հանցագործությունը կատարվել է հրագենի կիրառմամբ,

• քանի կրակոց է տեղի ունեցել,

• ինչ տիպի և տեսակի հրագենից են կատարվել կրակոցները,

• ինչ ուղղությամբ են կատարվել կրակոցները,

• որտեղից են կատարվել կրակոցները,

• ինչ մոտավոր տարածությունից են կատարվել կրակոցները,

• ինչ դիրքով է եղել տուժողը կրակոցի պահին:

Հրագենից կատարված սպանությունների ժամանակ հաճախակի բացակայում են պայքարի հետքերը, որոնք, որպես կանոն, ցույց են տալիս հանցագործության կատարման վայրը:

Այն հանգամանքի համար, որ մահը կամ մարմնական վնասվածքը առաջացել է հրագենի կիրառման արդյունքում, բնորոշ հատկանիշներ են հանդիսանում անմիջապես դիակի մոտ հայտնաբերված զենքը, գնդակը, պարկուճը, խիցը և այլն: Սակայն, անհրաժեշտ է հիշել, որ վերը նշված առարկաների առկայությունը հանցագործության վայրում չի կարող հիմք հանդիսանալ կատեգորիկ հետևության համար, որ հենց այդ է դեպքի վայրը, քանի որ դեպքի վայրում /հատկապես զինվորական մասերում/ կարող են հայտնաբերվել տարբեր տեսակի զենք և ռազմամթերք, որոնք տվյալ դեպքի հետ ոչ մի կապ չունեն:

Որոշել կատարված կրակոցների քանակը դեպքի վայրում հնարավոր է՝ ելնելով հայտնաբերված պարկուճների, գնդակների, խիցերի, շրջակա միջավայրում և մարդու մարմնի վրա առկա գնդակային վնասվածքների առկայությունից: Այս հատկանիշները համեմատաբար հեշտ կարող են հայտնաբերվել փակ տարածքում: Առավել դժվար է դա անել բաց տարածքում, քանի որ մի շարք հատկանիշներ, որոնք վկայում են կատարված կրակոցների քանակի մասին, միշտ չէ, որ հնարավոր է գտնել: Այսպես, օրինակ՝ բաց տեղանքում կրակոցի դեպքում գնդակը, չխոցելով տուժողին, կարող է թռչել որոշակի տարածություն և հնարավոր է՝ չհայտնաբերվի: Բաց տարածությունում կատարված կրակոցների քանակի համար ամենահավանական հատկանիշ է հանդիսանում կրակված պարկուճների քանակը: Սակայն, այս հարցի լուծումը դժվարանում է նրանով, որ մեկ գնդակով հնարավոր է վնասվածք պատճառել ինչպես տուժողի մարմնին, հագուստին, այնպես էլ շրջակա միջավայրին, ուստի անհրաժեշտ է ուշադիր լինել գնդակի թռիչքի ուղղության հայտնաբերման հարցում և մարմնի, հագուստի և շրջակա միջավայրում հայտնաբերված վնասվածքների ուղղությունները մտովի կա-

պել իրար հետ: Որոշել այն հարցը, թե ինչ զենքից է կատարվել կրակոցը, ունի էական նշանակություն հետագա ամբողջ քննության համար: Այն դեպքերում, երբ որոշվում է, որ կրակոցները կատարվել են տարբեր տիպի զենքերից, երբեմն կարելի է դատել հանցագործների քանակի մասին: Դեպքի վայրի զննության ժամանակ կրակոցի ուղղության և տարածության որոշումը էական նշանակություն ունի հետքերի և իրեղեն ապացույցների հայտնաբերման համար, որոնք կվկայեն հրագեների կիրառման մասին, ինչպես նաև կրակոցի պահին կրակողի և տուժողի փոխադարձ դիրքի մասին: Հրագեների կիրառմամբ բռնի մահվան գործերով դեպքի վայրը պետք է պահպանվի առավելագույնս ուշադիր և պատշաճ, քանի որ քննությանը առաջին հերթին կհետաքրքրի այն հարցը, թե կոնկրետ դեպքում տեղի է ունեցել սպանություն¹, ինքնասպանություն², թե՞ դժբախտ պատահար: Զննելիչը, կատարելով դեպքի վայրի զննություն, պետք է ձգտի հայտնաբերել այնպիսի տվյալներ, որոնք կօգնեն ստանալ տվյալ հարցի պատասխանը: Իսկ վերջնականապես այս հարցը հնարավոր է լուծել միայն ամբողջ քննության ավարտից հետո, վկաների հարցաքննության, քննչական փորձարարությունների, տարբեր տեսակի փորձարանություններ նշանակելու արդյունքում: Ուսումնասիրելով դեպքի վայրի պարագաները՝ քննիչը պետք է համադրի հայտնաբերված հետքերը և իրեղեն ապացույցները և դրա հիման վրա արդեն իսկ զննության ընթացքում առաջ քաշի և ստուգի հնարավոր վարկածները՝ փորձելով հայտնաբերել լրացուցիչ հետքեր և

իրեղեն ապացույցներ: Զննչական պրակտիկան ցույց է տալիս, որ շատ հաճախ քննիչը հրապարակում է մեկ վարկածով, որը ի հայտ է գալիս դեպքի վայրի զննության ժամանակ և հավաքում է միայն այն ապացույցները, որոնք հաստատում են այդ վարկածը: Դրա համար ավելորդ չի լինի մեկ անգամ ևս հիշեցնել, որ տեղազննություն կատարող անձը չպետք է կատարի շուտափույթ հետևություններ կատարվածի մասին՝ չնայած նրան, որ իրեն թվում է, թե իր կողմից առաջ քաշված վարկածը ճիշտ է: Զննելով դեպքի վայրը՝ պետք չէ մոռանալ նաև, որ հանցագործությունը պարտակող անձինք մի շարք դեպքերում սպանությունից հետո փոխում են հանցագործության վայրի պարագաների վիճակը՝ նպատակ ունենալով դժվարացնել կատարվածի իրական պատկերի վերականգնումը: Այդ նպատակով հանցագործները առանձին դեպքերում զենքը դնում են դիակի կողքին կամ տեղավորում նրա ձեռքում: Դրա համար զենքի գտնվելը դիակի կողքին կամ նրա ձեռքում չի կարող վկայել, որ տեղի է ունեցել ինքնասպանություն: Փորձարարություններով հաստատվել է, որ զենքը որը դրվել է դիակի ձեռքի մեջ կարող է ուժեղ սեղմված լինել դիակային փայտացման արդյունքում: Դրա համար քննիչը, ինչքան էլ նրան իրական թվա առաջ քաշված վարկածը իրավունք չունի դադարեցնել զննությունը, այլ պետք է օբյեկտիվորեն հայտնաբերի, ֆիքսի այն ամենը, ինչը կարող է նշանակություն ունենալ հետագա քննության ժամանակ:

Օգտագործված գրականություն

1. Белкин Р.С. Криминалистика. Издательство НОРМА Москва, 2005г.
2. Разумов Э.А., Малибога Н. П. Осмотр места происшествия, редакционно-издательский отдел МВД Украины 1994г.

РЕЗЮМЕ

Понятие места происшествия с применением огнестрельного оружия, охрана и особенности осмотра места происшествия

Место происшествия в пространстве является то место, где было совершено преступление.

По делам с применением огнестрельного оружия осмотр места происшествия является неотложным следственным действием которое выражается непосредственном исследовании места происшествия и его материальных следов, для выявления и обоснования фактических данных имеющих значение для дела.

Сохранение и исследование места происшествия является неотложным следственным действием поскольку промедление может привести к неисправимым изменениям.

По делам с применением огнестрельного оружия при осмотре места происшествия и в его последующем осмотре требуются не только применение общих криминалистических знаний в области исследования места происшествия, но и применение специальных знаний в области других научных методик. Лицо совершившее преступление с применением огнестрельного оружия помимо своей воли на месте происшествия оставляет не только следы применения оружия, но и ряд вещественных доказательств. В последствии которые могут иметь в дальнейшем доказательственные значения в раскрытии преступления.

SUMMARY

The concept of crime scene, its preservation and the characteristics of examination of cases connected with the usage of firearm

Crime scene is a location where a crime took place.

Crime scene investigation of crimes committed using a firearm is such an investigative action which is expressed for the purpose of identification and strength of factual datum significant for the case, as well as for immediate examination of crime scene and its material traces.

To protect and investigate the crime scene is an urgent investigative action as the delay can cause nonrecoverable crime scene changes.

During the crime scene protection for cases connected with the usage of firearm and its further investigations, not only the application of general provisions of criminological development for the previous crime scene examinations are required, but also the application of special knowledge of other scientific areas.

Regardless of his will, the person who has committed a crime using a firearm, leaves not only trace evidence of applied firearm in the crime scene, but also a number of material evidence.

As a result of correct conservation of the crime scene and its further examination the evidences can contribute to the detection of crime.